

MINORITETSSPRÅKLIGES ERFARING MED BRUK AV TOLK

Berit Berg, NTNU Samfunnsforskning
Overlegeforeningen
Oslo, 10. april 2024

Tolking som forskningstema

Overordnede tema i prosjektet har vært hvordan tolking kan bidra til **likeverdige tjenester** og **rettssikkerhet** for den enkelte.

Enkelt sagt handler dette om retten til å forstå og bli forstått.

Forskningsprosjekt med brukerperspektiv

Vi mangler systematisk kunnskap om minoritetsspråkliges erfaringer med å bruke tolk – både nasjonalt og internasjonalt.

Prosjektet jeg skal presentere i dag handler om å la de minoritetsspråklige brukerne komme til orde.

Hvordan opplever de å være avhengig av en tredjepart for å forstå og bli forstått? Hvilke erfaringer har de med å bruke tolk? Og hvordan varierer dette i en mangfoldig minoritetsbefolkning?

Tolkeloven kapittel 2 – Offentlige organers bruk av tolk

§ 6. Ansvar for å bruke tolk

*Offentlige organer skal bruke tolk når det følger av lov. I tilfeller der plikt til å bruke tolk ikke er regulert i annen lov, **skal offentlige organer bruke tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste.** I vurderingen av om bruk av tolk er nødvendig, skal det blant annet legges vekt på om samtalepartene kan kommunisere forsvarlig uten tolk, og på sakens alvorlighet og karakter.*

Når et offentlig organ ellers er i kontakt med personer som ikke kan kommunisere med organet på norsk, bør organet vurdere å bruke tolk.

Tema som er belyst

- Erfaringer med tolking og bruk av tolk
- Kunnskap om bruk av tolk
- Barrierer mot bruk av tolk
- Bruk av tolk i helseinstitusjoner
- Tolkenes kvalifikasjoner
- Variasjoner innad og mellom gruppene
- Tillitsproblematikk
- Kjønnsperspektivet og særskilt om LHBTIQ
- Endringer i tolkebehov i løpet av livsløpet

Gjennomføring og metoder

- Rekruttering av medforskere med ansvar for gjennomføring av intervjuer på tolkebrukernes foretrukne språk
- Studietur til samiske områder for å lære mer om samisk språk, kultur og historie – blant annet SANKS, NASAK og Sametinget
- Individuelle intervjuer med tolkebrukere
- Fokusgruppeintervjuer med tolkebrukere
- Deltakelse/observasjon i møter og arrangementer
- Analyse av diskusjoner om bruk av tolk på sosiale medier
- Gjennomgang av dokumenter som belyser brukerperspektivet på tolking

Språkgrupper som inngår i prosjektet

Offisielle språk i Norge

Nordsamisk (urfolkspråk)

Norsk tegnspråk

Nyere minoritetsspråk

Polsk, arabisk, tigrinja, kurdisk, tyrkisk
dari, pashto, swahili

Utfordringsbildet

- Kompetanse
- Tilgjengelighet
- Tillit
- Rettssikkerhet

Behov for tolk?

Når de sier at 'du kan norsk'. Så sier du ingenting. På en måte så vil du ikke tvinge dem til å ordne tolk. Du føler at du ikke vil at de skal tenke på deg som en som ikke klarer seg selv - en som ikke får til å stå på egne bein. Skjønner du meg? Egentlig så burde de bestille tolk til meg om de vil eller ikke. Når de sier at jeg skal komme på et møte, så respekterer jeg dem og kommer til riktig tidspunkt. Da må de også respektere at jeg ønsker tolk.

Taushetsplikt

Dette er en liten by og det er ikke mange syriske tolker. Man får gjerne den samme tolken i mange situasjoner. Hos NAV og lege og på arbeid. Da blir det sånn at man tenker at denne personen vet alt om meg. Det kan gjøre meg urolig. Spesielt med tanke på at tolken kan fortelle ting videre eller forsnakke seg. Syrerne møtes ofte og i ulike sammenhenger. D kan det være fort gjort. Spesielt dersom tolken er lite kvalifisert.

Stress og sårbare situasjoner

Jeg mener at jeg kan snakke norsk veldig bra. Men når man er i en sårbar situasjon, så blir det mer problematisk å forklare, og man blir redd for å bli misforstått...

Tankespinnnet mitt fungerte ikke i går. Jeg svarte på spørsmål, men jeg manglet ord og kom til kort fordi jeg ikke husket dagligdagse ord og begreper. Medisin, for eksempel, virker inn på dine kognitive evner.

Jeg har endelig fått en samisktalende fastlege i ... Når jeg er frisk, så kan jeg snakke norsk med henne, men når jeg er syk må jeg forklare på mitt morsmål, samisk. I dag er jeg forholdsvis frisk og kan forklare på norsk.

Skam og tabuer

Etter en samtale jeg hadde med tolk så visste plutselig alle på skolen at jeg er homofil. Før hilste alle på meg og var hyggelige. De sa hei og velkommen når jeg kom om morgenen. Men etter dette så ville ingen ha med meg å gjøre. Hele skolen snakket om at jeg er homofil, men ingen snakket med meg. Tolken var den eneste jeg hadde sagt det til, så jeg er helt sikker på at han hadde sagt det videre. Det var helt selvfølgelig at det var han.

(Tillit til) tolkens kompetanse

Tolkene som har kommet til Norge da de var unge behersker norsk veldig godt, men de behersker ikke pashto og dari. En gang hadde jeg intervju med UDI. Jeg merket at den unge jenta som var min tolk var veldig flink i norsk, men hun behersket ikke dari. Noen ganger har det skjedd at jeg har måttet starte å snakke norsk selv fordi tolken ikke kjente språket mitt godt nok.

Alt i alt kan kompetansen til en tolk påvirke kvaliteten til offentlige og kommunale tjenester. En sterk og kompetent tolk kan gjøre kvaliteten på den tjenesten man får mye bedre, og en inkompetent kan gjøre hele opplevelsen dårlig.

Samisktalendes rett til tolk

Samisktalende pasienter i det samiske forvaltningsområdet har en lovfestet rett til å benytte sitt eget språk i møte med spesialisthelsetjenesten. Derfor har vårt helsepersonell ofte bruk for tolk ved behandling av samiske pasienter.

[Rett til tolk - Finnmarkssykehuset](#)

<https://finnmarkssykehuset.no › rettigheter › rett-til-tolk>

Døve og hørselshemmedes rett til tolk

Døve, hørselshemmede og døvblinde har rett til tolk etter Folketrygdloven. For å bli tegnspråktolk må man ta en treårig bachelorutdanning i tegnspråk og tolking. Tegnspråktolking er, som all annen tolking, et eget fag som krever profesjonsutdanning.

[Norges Døveforbund \(PDF\) - Regjeringen.no](#)

<https://www.regjeringen.no> › norsk doveforbund

Forskjeller og likheter

Forskjeller mellom de ulike språkkategoriene

- Ulik historie
- Ulike rettigheter
- Ulik organisering av tjenestene

Men de har også mye til felles

- Avhengighet av «tredjepart» i samtaler
- Tillitsutfordringer
- Vanskelig med personlig kommunikasjon

Innen alle minoritetsspråk er det selvsagt også *kulturelle og individuelle forskjeller – og det er kjønns- og generasjonsforskjeller.*

Anbefalinger

1. Rett til tolk for alle grupper
2. Opplæring i bruk av tolk for minoritetsspråklige tolkerbrukere
3. Opplæring om tolkeloven for ansatte i offentlige sektor
4. Bruk av tolk som obligatorisk tema i profesjonsutdanningene
5. Økt fokus på etiske problemstillinger og tolking i sårbare situasjoner
6. Forbedring av bestillingssystemet for tolketjenester og regulering av tolkenes lønns- og arbeidsvilkår
7. Utviklingsprosjekt for å bidra til større bevissthet om betydningen av gode tolketjenester
8. Utvikling av et tilsynssystem med tolketjenestene og et varslingsystem der varsler kan være anonym.

Kontakt

Berit Berg, professor i sosialt arbeid, NTNU
Forskningsleder, NTNU Samfunnsforskning
berit.berg@ntnu.no

NTNU Samfunnsforskning,
<https://samforsk.no>
[facebook.com/samforsk](https://www.facebook.com/samforsk)

